

Logika dla socjologów

Część 1: Wprowadzenie

Rafał Gruszczyński

Katedra Logiki
Uniwersytet Mikołaja Kopernika

2011/2012

Spis treści

- 1 Cztery podstawowe funkcje języka
- 2 Funkcje języka – podział Jakobsona
- 3 Zdania prawdziwe i fałszywe
- 4 Oblicza języka

Cztery podstawowe funkcje języka

- informacyjno-opisowa
- ekspresywna (afektywna, emotywna)
- impresywna (perswazyjno-sugestywna)
- performatywna

Charakterystyka funkcji informacyjno-opisowej

- Język w tej funkcji służy do: **przekazywania informacji o świecie, opisu różnych zjawisk.**
- Cechą szczególną wypowiedzi użytych w tej funkcji jest to, że mogą one być rozpatrywane w kategoriach **wartości logicznych**, czyli **prawdziwości i fałszywości.**

Funkcja informacyjno-opisowa

Ćwiczenie

Czy poniższe wypowiedzi zostały użyte w funkcji informacyjno-opisowej?

Jan kocha Basię

TAK

$2+2=5$

TAK

Zostaw mnie w spokoju!

NIE

Czy ty mnie kochasz?

NIE

Być albo nie być.

NIE

W całej Polsce będzie padać deszcz.

TAK

Sherlock Holmes mieszkał na Broadwayu.

TAK

Jesteś osłem!

NIE

Funkcja ekspresywna

Charakterystyka funkcji ekspresywnej

W funkcji tej za pomocą języka:

- wyrażane są stany fizjologiczne i psychiczne użytkownika języka,
- wyrażane są emocje,
- wywoływane są emocje u odbiorcy wypowiedzi.

Problem

Podaj przykłady użycia języka w funkcji ekspresywnej.

Funkcja ekspresywna

Problem

W jakich dziedzinach działalności człowieka dominuje użycie języka w funkcji ekspresywnej?

Przykład

*ja bym mógł być zamknięty w łupinie orzecha
i jeszcze bym się sądził panem niezmiętej przestrzeni*

W. Shakespeare *Hamlet*

Funkcja ekspresywna

Przykład

Frank Miller
Sin City. Ten żółty drań

Funkcja ekspresywna

Przykład

Funkcja perswazyjno-sugestywna

Charakterystyka funkcji perswazyjno-sugestywnej

Język w tej funkcji służy do **wpływania na innych** tak, aby:

- **podjęli** jakieś działanie,
- **zaniechali** jakiegoś działania.

Problem

Czy **pytania** pełnią funkcję perswazyjno-sugestywną?

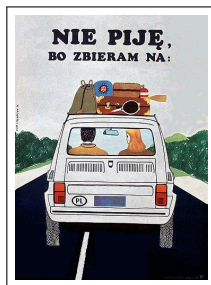
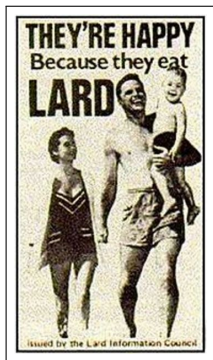
Problem

Podaj kilka **przykładów** użycia języka w funkcji perswazyjno-sugestywnej?

Funkcja perswazyjno-sugestywna

Problem

W jakiej dziedzinie działalności człowieka dominuje użycie języka w funkcji perswazyjno-sugestywnej?

Funkcja performatywna

Charakterystyka funkcji performatywnej

Język w tej funkcji służy do **tworzenia pozajęzykowych stanów rzeczy**.

Przykład

Język używany jest w funkcji performatywnej w trakcie:

- zawierania umów
- nadawania imion
- zawierania związków małżeńskich
- ogłaszania wyroków sądowych
- tworzenia definicji.

Funkcja performatywna

Ćwiczenie

W jakiej funkcji użyto języka w poniższych wypowiedziach?

- Grupa społeczna to zbiorowość licząca trzy lub więcej osób, powiązanych ze sobą więzami i zależnościami o względnie trwałym charakterze.
- Grupa społeczna to dwie lub więcej jednostek, między którymi istnieje określony stosunek społeczny.
- Grupą społeczną nazywamy każde zrzeszenie ludzi, które w świadomości samych tych ludzi stanowi odrębną całość.
- Grupa społeczna to wszelki zbiór istot ludzkich, między którymi pojawił się stosunek społeczny.
- Pojęcie *grupy społecznej*, to jedno z podstawowych pojęć socjologii, bywa różnie definiowane w obrębie różnych szkół socjologii. Oznacza zwykle grupę co najmniej trzech (wg niektórych szkół co najmniej dwóch) osób powiązanych ze sobą stosunkiem społecznym etc. etc.

Funkcja performatywna

Ćwiczenie

Czy poniższe wypowiedzi zostały użyte w funkcji performatywnej?

Skazuję pana na 5 lat więzienia

ZALEŻY

Zamieniam cię w żabę!

NIE

Ogłaszam Was mężem i żoną

ZALEŻY

Stawiam pani ocenę bardzo dobrą

NIE

Skreślam pana z listy studentów

ZALEŻY

Zgiń! przypadnij! siło nieczysta

NIE

Zostań moją żoną

NIE

Pasuję cię na rycerza

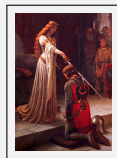
ZALEŻY

Funkcja performatywna

Uwaga

Aby dana wypowiedź była rzeczywiście wypowiedzią performatywną muszą zwykle zostać zachowane pewne istotne okoliczności jej towarzyszące, np.

- właściwa osoba,
- właściwe miejsce,
- właściwa forma wypowiedzi,
- zachowany rytuał.

Funkcje języka – podsumowanie

Ćwiczenie

Przeprowadź analizę poniższych wypowiedzi pod kątem pełnionych przez nie funkcji językowych.

Funkcje języka – podsumowanie

Uwaga

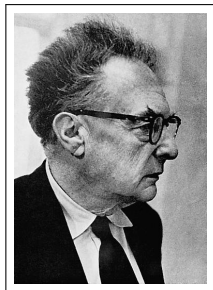
Na naszych spotkaniach interesować będzie nas język wyłącznie w dwóch funkcjach:

- **informacyjno-opisowej**
- **performatywnej**, ale **tylko** w zakresie **tworzenia definicji**.

NIE będzie w ogóle interesować nas język w funkcjach ekspresywnej oraz perswazyjno-sugestywnej.

Funkcje języka – podział Jakobsona

Roman Jakobson (1886–1982)
– językoznawca rosyjski

Funkcje języka – podział Jakobsona

poznawcza (opisowa),

emotywna odnosi się do takich użyć języka, w których opisuje on stan nadawcy ('Ała!'), odwołuje się do emocji;

konatywna (imperatywna) odnosi się do tych użyć języka, w których celem jest zmiana stanu odbiorcy wypowiedzi (kampanie reklamowe, zwroty imperatywne, przekonywanie, nakłanianie etc.);

poetycka (retoryczna, estetyczna) odnosi się do formy wypowiedzi, jej walorów estetycznych;

fatyczna zadaniem języka w tej funkcji jest rozpoczęcie, podtrzymanie, przerwanie komunikacji ('Jak się masz?', 'Na czym to stanęliśmy?', 'Ładna dziś pogoda'); nie jest tutaj celem przekazywanie informacji, jest to rodzaj językowego «iskania»;

metajęzykowa dotyczy używania języka do mówienia o języku.

Funkcje języka – podział Jakobsona

Ćwiczenie

Którą spośród funkcji języka wymienionych przez Jakobsona pełni wypowiedź Lucy na trzecim obrazku?

Zdania prawdziwe i fałszywe

Uwaga

Zagadnienie prawdziwości i fałszywości zdań dotyczy tylko zdań **oznajmujących**.

Definicja

Zdaniem prawdziwym nazywamy zdanie, które coś głosi i jest tak jak ono głosi.

Ćwiczenie

Proszę podać kilka przykładów zdań prawdziwych.

Zdania prawdziwe i fałszywe

Definicja

Zdaniem **fałszywym** nazywamy zdanie, które coś głosi i **nie** jest tak jak ono głosi.

Ćwiczenie

Proszę podać kilka przykładów zdań fałszywych.

Definicja

Wartościami logicznymi nazywamy prawdziwość lub fałszywość zdań. Mamy zatem dwie wartości logiczne: **prawdę i fałsz**.

Zdania bez wartości logicznej

Problem

Czy istnieją zdania oznajmujące użyte w funkcji informacyjno-opisowej, które nie mają wartości logicznej (innymi słowy: które nie są ani prawdziwe, ani fałszywe)?

- Gandalf pokonał Balroga.
- Gandalf miał ubytek w górnej prawej jedynce.
- Sherlock Holmes miał podwyższony poziom cholesterolu.
- Obecny król Polski jest łysy.

Definicja

Językiem naturalnym nazywamy język, który rozwinął się w sposób naturalny w trakcie ewolucji człowieka, i którego uczymy się w procesie socjalizacji.

(Niektóre) Cechy języka naturalnego

- «otwarte», zmieniające się słownictwo
- elastyczna gramatyka
- ewoluujące, zmieniające się w skutek interakcji społecznych znaczenie słów.

Definicja

Językiem sztucznym nazywamy język, który:

- ma ściśle określony alfabet (zbiór symboli)
- ma ściśle określone reguły konstruowania słów i zdań.

(Niektóre) Cechy języków sztucznych

- zamknięte słownictwo
- «sztywne» zasady gramatyki
- wraz ze zmianą słownictwa lub gramatyki zmienia się cały język.

Przykład

- Języki teorii matematycznych, np. **język arytmetyki**
- języki programowania.

Uwaga

Językami sztucznymi (w świetle podanego opisu) **nie są**

- **język migowy**
- **esperanto.**

Język przedmiotowy i metajęzyk

Definicja

Językiem przedmiotowym nazywamy język, który jest przedmiotem badania w obrębie danej dziedziny wiedzy (np. w logice, matematyce, lingwistyce, informatyce).

Definicja

Metajęzykiem (danego języka przedmiotowego) nazywamy język służący do opisu języka przedmiotowego.

Ćwiczenie

Co jest (zwykle) metajęzykiem języka naturalnego?

Użycie i wymienienie wyrażeń

Definicja

Wyrażeniem danego języka (naturalnego lub sztucznego) nazywamy **dowolny skończony ciąg symboli** pochodzących z alfabetu tego języka.

Przedmiot i jego nazwa

- Rozróżnienie użycia i wymienienia wyrażeń jest szczególnym przypadkiem rozróżnienia **przedmiotu i jego nazwy**.
- Zdanie o pewnym przedmiocie zawiera **nazwę owego przedmiotu**, **nie zaś sam przedmiot**.
- W przypadku wyrażeń i ich nazw, przedmiotem jest pewne **wyrażenie językowe**, jego nazwą zaś **inne wyrażenie**.

Nazwy wyrażen

Nazwę wyrażenia budujemy ujmując w **cudzysłów** owo wyrażenie.

Przykład

- **Warszawa** jest stolicą Polski.
- **'Warszawa'** jest nazwą stolicy Polski.
- **'Warszawa jest stolicą Polski'** jest zdaniem prawdziwym.
- **"Warszawa"** jest nazwą nazwy stolicy Polski.

Użycie i wymienienie

Definicja

Użyciem danego wyrażenia językowego nazywamy wykorzystanie owego wyrażenia (w dowolnym jego znaczeniu, standardowym lub niestandardowym) w wypowiedzi językowej.

Definicja

Wymienieniem danego wyrażenia językowego nazywamy użycie nazwy owego wyrażenia.